

İSLAMDA HƏRBİ KAFİRƏ SİLAH SATMAQ

İlqar İSMAYILZADƏ,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru,
ilqar_ismayilzade@yahoo.com

Xülasə. İslam təlimlərinə görə, müsəlmanlara başqa dinə mənsub olan insanla və millətlərlə ticarət, mədəni və iqtisadi əlaqələr icazəlidir. Lakin başqa xalqlara təcavüz və zülm etmiş, zülm və təcavüz etməkdə israrlı olan ölkələrə hər hansı yardımın göstərilməsi, xüsusən də hərbi silahların satılması və ya hədiyyə edilməsi qəbuledilməz və yolverilməzdir.

Bunu ilk növbədə sağlam düşüncə və təfəkkür, eləcə də İslam dininin əsas qaynaqları sayılan Quran və Sünnə təsdiq edir. Ötən əsrlərdə həmin mənbələrə əsaslanan din alimləri də müvafiq nəticəyə gələrək, kafirə silah satmağın İslam baxımından haram və böyük günah olduğunu bildirmişlər.

Məsələnin mahiyyəti odur ki, kafirə silah satmaq islami mənbələrdə haram olsa da, təcavüzkarə hər hansı yardım göstərmək də dindarlara qadağandır. Məsələn, azğın və təcavüzkar kafirlərlə onları dirildəcək, ayaq üstə saxlayacaq siyasi, mədəni və iqtisadi əlaqələr qurmaq, onlara neft və qaz satmaq, su, işıq, qazla təmin etmək və s.

AÇAR SÖZLƏR: İslam, Quran, hədis, hərbi kafir, silah.

Ильгар Исмаилзаде

ПРОДАЖА ОРУЖИЯ ВОЕННЫМ НЕВЕРНЫМ В ИСЛАМЕ

Резюме. Согласно исламскому учению, торговые, культурные и экономические отношения между мусульманами и людьми других религий допустимы. Однако неприемлемо и недопустимо оказывать какую-либо помощь, особенно продаже или дарение боевого оружия, странам, совершившим агрессию и угнетение против других народов и упорствующим в этом. В первую очередь это подтверждается здравым смыслом и мышлением, а также Кораном и Сунной, которые считаются основными источниками исламской религии. В прошлые века религиоведы на основе этих источников также пришли к соответствующему выводу и заявили, что продажа оружия неверным запрещена и является большим грехом с точки зрения ислама.

Хотя продажа оружия неверным запрещена в исламских источниках, суть дела в том, что она также запрещает религиозным людям оказывать какую-либо помощь агрессору. Например, установление политических, культурных и экономических отношений с девиантными и агрессивными кафирами, которые будут их оживлять и держать на ногах, продавать им нефть и газ, обеспечивать их водой, электричеством, газом и т. д.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ислам, Коран, хадисы, воинство неверных, оружие.

Ilgar Ismailzade

SALE OF WEAPONS TO THE MILITARY INFIDELS IN ISLAM

Summary. *According to Islamic teachings, trade, cultural and economic relations between Muslims and people of other religions are permissible. However, it is unacceptable and inadmissible to provide any assistance, especially the sale or gift of military weapons, to countries that have committed aggression and oppression against other peoples and persist in doing oppression and aggression.*

First of all, this is confirmed by common sense and thinking, as well as by the Qur'an and Sunnah, which are considered the main sources of the Islamic religion. In the past centuries, religious scholars based on those sources also came to the appropriate conclusion and stated that selling weapons to an infidel is forbidden and a great sin from the point of view of Islam.

Although selling arms to an infidel is forbidden in Islamic sources, the essence of the matter is that it also forbids religious people to provide any assistance to an aggressor. For example, establishing political, cultural and economic relations with deviant and aggressive infidels that will revive them and keep them on their feet, selling them oil and gas, providing them with water, electricity, gas, and etc.

KEY WORDS: *Islam, Koran, Hadith, Military infidel, weapon.*

Giriş

Tarixin bütün dövrlərində silah satışı istər insanlar, istərsə də ölkələr arasında ən gəlirli sahələrdən biri olmuşdur. Hazırda da bir sıra dünya ölkələrinin əsas gəlir mənbəyi məhz müxtəlif ölkələrə ixrac edilən silah-sursat və hərbi avadanlıqdan ibarətdir. Bu yolla milyonlar və milyardlar əldə olunur.

İslam şəriətinə görə, bəzi işlərin inanclı insan tərəfindən həyata keçməsi vacib və zəruri, bəzi işlərin həyata keçməsi isə haram, yolverilməz və ən böyük günahdır. Bu baxımdan, özünü İslam dininə mənsub bilən hər bir insan görəcəyi işi, ilk növbədə, İslam dini və şəriəti çərçivəsində dəyərləndirir, onun halal, yaxud haram olduğu qənaətinə gəlir. Heç şübhəsiz, digər insanlar və ya ölkələrə silah-sursat satışının bu aspektdən araşdırılması günümüzün aktual mövzularından sayılır.

İslam məxəzlərinə nəzər saldıqda, müxtəlif fiqh əsərlərində “hərbi kafirə silah satmaq”la bağlı xüsusi bir mövzunun əsrlər boyu diqqət mərkəzində olduğunu görürük. Bu mövzuda bir müsəlmanın istənilən azğınlaşmış və təcavüzkar kafirə silah satmasından bəhs olunur və belə bir işin yolverilməz olduğuna nəzər salınır.

Bu qısa araşdırma yazımızda da inanclı bir insanın (ümumilikdə isə İslam dövlətinin) başqalarına silah satmasının İslam təlimləri ilə nə qədər uyğun olub-olmadığını dəqiqləşdirmək, İslam dininin əsas məxəzlərinə müraciət edib, mövzuya uyğun dəlil-sübutları təqdim etmək istərdik.

Əsas ifadələrin mənası

Əsas mövzuya keçmədən araşdırmamızın mövzusu ilə əlaqədar olan iki əsas ifadənin mənasını dəqiqləşdirmək zəruridir:

1. “Hərbi kafir”

Ərəb dilində “hərb” ifadəsi müharibə, savaşa mənalarını ifadə edir. “Kafir” ifadəsinə gəlinə isə bununla bağlı fikirlər müxtəlif və ziddiyyətlidir. Belə ki, indiyədək fəqihlər, kəlamçılar, irfançılar, əxlaq alimləri, lüğətşünaslar və başqaları “kafir” ifadəsi üçün bir-birindən fərqli mənalar təqdim etmişlər [1, s.34-51; 2, s.197-

220]. Bu qısa araşdırmada həmin fərqli fikirlərin hamısını araşdırmağa və təqdim etməyə lüzum yoxdur.

Ümumi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, ərəb dilində “küfir” ifadəsi “kəfərə” (كفر) məsdərindən alınmışdır. Bu məsdər ümumilikdə etinasızlıqdan irəli gələn “gizlətmək” və “ört-basdır etmək” mənalarını bildirir. Ərəb dilində gecəyə hər şeyi qaranlığa qərq etdiyi, buluda göy üzünü örtüyü, əkinçiyə isə toxumları torpaq altında basdırdığı üçün “kafir” deyilir [3, c.3, s.1584-1585; 4, s.714-715; 5, s.395; 6, c.1, s.79].

Həmin ifadənin “hərbi kafir” birləşməsində mənası özəl və xüsusidir. Belə ki, çoxları “hərbi kafir” dedikdə müharibə vəziyyətində olan, eyni zamanda İslam dinindən xaric sayılan bütün qeyri-müsəlman və azğın insanları nəzərdə tutur. Əslində isə bu ifadə ilə istər müsəlman, istərsə də qeyri-müsəlman olsun, insanlara və ölkələrə haqsızlıqla təcavüz edən, onların torpaqlarını mənimsəyən hər kəs nəzərdə tutulur. Bu baxımdan, bəzən özünü müsəlman saydığı halda digər insanlara və ya ölkələrə qarşı qəsbkarlıq edənlər də “hərbi kafir” sayılır. Çünki belələri haqq və həqiqət qarşısında inadkarlıq göstərən, onu ört-basdır edən, ümumiyyətlə, Uca Yaradan və öz vicdanı qarşısında etinasızlıq mövqeyi tutan, daha çox öz nəfsani istəkləri və ötəri həvəsləri uğrunda çalışanlardır.

İslam təliminə görə, belələrinə hər növ silah-sursat satmaq ən böyük günah, həm də zülmə dəstək hökmündədir. Ona görə də, özünü müsəlman sayan hər kəs bu cür günah işdən çəkinməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, hədislərdə, eləcə də fihi məxəzlərdə bu mövzu “Əhlul-hərb” (müharibə əhli) və “əl-Kafirul-hərbi” (hərbi kafir) kimi təqdim edilmişdir.

2. Silah

Silah ərəb sözü olub, lüğətdə müharibə, hücum və hərbi qarşudurma, eləcə də müdafiə məqsədilə istifadə edilən hər hansı alət, cihaz və s. şamil edilir. Silah, ümumiyyətlə, insanların və ölkələrin bir başqa insana və ya ölkəyə qarşı hücum və ya müdafiə, eləcə də müqavimət üçün istifadə etdiyi alətdir [7, c.3, s.113-114]. Qeyd etmək lazımdır ki, tanınmış lüğət alimi Rağib İsfahani (v. 425 h.q.) öz əsərində “silah” ifadəsini vuruşmaq üçün istifadə olunan hər hansı bir alət mənasında izah etmişdir [4, s.419].

Təbii ki, qədim zamanlarda silah deyərəkən at, qılınc, nizə, qalxan, xəncər və s. nəzərdə tutulurdusa, müasir dövrümüzdə buraya müxtəlif çaplı atıcı silahlar (tapança, avtomat, pulemyot) və onların patronları, PUA-lar, top, tank, reaktiv qüvvə ilə işləyən, orta və uzun mənzilli raketlər, eyni zamanda istənilən hərbi avadanlıq və texnika aid edilə bilər.

İslamda hərbi kafirə silah satmaq olarmı?

İslamın zühur etdiyi zamandan bugünədək müsəlmanın hərbi kafirə, ümumiyyətlə, azğınlaşmış və təcavüzkar insanlara silah satması məsələsi diqqət mərkəzində olmuşdur. Bunu Qurani-Kərim üçün yazılmış müxtəlif təfsir əsərləri, hədis məxəzləri, həmçinin İslam şəriəti və fiqh elmi sahəsində qələmə alınmış əsərlərdə müşahidə etmək mümkündür.

Bu gün hər bir inanclı insanı düşündürən əsas suallardan biri də budur ki, İslam nöqtəyi-nəzərindən özünü müsəlman sayan ölkə digər ölkələrə qarşı təcavüz, qətlə və zülmkarlıq siyasəti yürüdən ölkələrə silah sata bilərmi?

Ümumilikdə bu mövzuda din alimlərinin baxışları müxtəlif kateqoriyalarda təqdim edilsə də, bir müsəlmanın hərbi kafirə silah satması yolverilməz və böyük günah sayılmışdır.

Dəlillər və onların araşdırılması:

İslam dini nöqteyi-nəzərindən hərbi kafirə silah satmağın haram və günah olduğunu aydınlaşdırmaq məqsədilə aşağıdakı dəlilləri təqdim etmək olar:

I. Qurani-Kərim

Quranda bütün insanlara, xüsusilə də müsəlmanlara belə buyrulur: **“Yaxşılıq etməkdə və pis əməllərdən çəkinməkdə əlbir olun, günah iş görməkdə və düşmənçilik etməkdə isə bir-birinə kömək göstərməyin. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allahın əzabı şiddətlidir!”** [8, “Maidə”, 2].

Quranın mənası çətin anlaşılan ayələrindən fərqli olaraq, bu ayənin mənası aydındır, eyni zamanda ehtiva etdiyi məzmun sadə tərzdə insanlara təqdim edilir.

Ayə müsəlmanlara həyatın hər bir sahəsində bir-birinə yardım etməyi vacib buyurur, günah və düşmənçilikdə isə bir-biri ilə əlbir olmağı qəti şəkildə qadağan edir. Ayədəki *“Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allahın əzabı şiddətlidir!”* cümləsi ilə əslində düşmənçilik etməkdə əlbir olmağın böyük günah olduğu mesajı verilir. Yəni, günah və düşmənçilikdə əlbir olmaq Allahın qəzəbinə və əzabına səbəb olur. Əxlaq elmində də barəsində ilahi əzab vəd edilən günahların şəriət baxımından “böyük günah” olduğu bildirilmişdir.

Heç şübhəsiz, “hərbi kafirlərə” silah satmaq bu ayədə sözügedən “günah” və “düşmənçilik” nümunələrindən sayıla bilər. Məlum ayəyə əsasən, istənilən insan, yaxud ölkə məzluma qarşı təcavüz və savaşa halında olarsa, həmçinin belə bir haqsızlığa imza atmaq fikrindədirsə, ona hər növ dəstək göstərmək, xüsusilə də silah satmaq yolverilməzdir. Çünki belə bir halda silah satmaq və ya yardım etmək, əslində zülm, haqsızlıq, düşmənçilik, eləcə də, fitnə-fəsada rəvac verilməsi anlamındadır. Başqa bir ayədə buyrulur: **“Şübhəsiz ki, Allah ədalətli olmağı, yaxşılıq etməyi və qohumlara haqqını verməyi əmr edir, əxlaqsızlığı, pisliliyi və haqsızlığı isə qadağan edir! O, düşünüb ibrət alarsınız deyə sizə öyüd verir”** [8, “Nəhl”, 90].

Bu ayədə isə inanlı insanlara həyatın hər bir sahəsində ədalətli olmaq və başqalarına yaxşılıq etmək buyurulmuş, eyni zamanda pislilik və haqsızlıq etməyə qadağa qoyulmuşdur. Təbii ki, azğınlaşmış və təcavüzkar tərəfə (ölkə, dairə, dəstə və s.) dəstək olmaq, onu müdafiə etmək və belə birinə istənilən formada dəstək olmaq heç bir halda ədalət prinsipi ilə uyğun gəlmir. Əslində, Quranın məlum ayəsinə əsasən, belə bir əməl əsl ədalətsizlik, pislilik, haqsızlıq və ən böyük əxlaqsızlıq sayılır.

II. Hədislər

Hədis məxəzlərində Məhəmməd peyğəmbər (s) və onun Əhli-beytindən sayılan imamların da bu mövzu ilə bağlı bir sıra hədisləri nəql edilmişdir. Burada özəlliklə aşağıdakı hədisləri təqdim etmək olar:

1. İmran ibn Hüseynin (Həsinin) nəql etdiyi bir hədisdə İslam Peyğəmbərinin (s) müsəlmanları fitnə zamanı silah satışından çəkindirməsi bildirilmişdir [9, c.5, s.327].

Məlum rəvayət fitnə və müharibə zamanı istənilən zalım və təcavüzkarə silah satışını qadağan edir.

2. İmam Sadiqin (ə) nəql etdiyi hədisə əsasən, Həzrət Məhəmməd peyğəmbər (s) Həzrət Əliyə (ə) vəsiyyətində belə demişdir: *“Ey Əli! Bu (müsəlman) ümmətindən on nəfər əzəmətli Allaha qarşı küfr etmişdir: Onlardan biri fitnəni qızıqdıran, (digəri isə) hər bəhlinə (müharibə halında olan azğın və təcavüzkarə) silah satandan ibarətdir...”* [10, c.2, s.450-451, hədis: 56].

Bu hədis fitnəkarlığa təhriki, həmçinin hər savaq və müharibə halında olana deyil, zülm, təcavüz və fitnə əsasında savaqa imza atanlara silah-sursat satmağı Ulu Tanrıya küfr etmək hökmündə təqdim edir. Şübhəsiz, belələrinə silah-sursat satmaq, eləcə də hər növ dəstək göstərmək, əslində, fitnəyə təhrik anlamındadır.

3. İmam Baqir (ə) bir hədisdə belə demişdir:

“Kim bizim düşmənlərimizə bizim əleyhimizə işlədəcəkləri silah aparsa, o şəxs müşrikdir...” [11, c.3, s.175, hədis: 3661; 12, c.6, s.354, hədis: 125; 13, c.5, s.112, hədis: 2].

Bu hədis müsəlmanların düşmənlərinə silah satmağı yasaqlayır. İslamda Allaha şərik qoşanlar müşrik adlanmış, onların bütün yaxşı əməllərinin puç olacağı, axirətdə isə ilahi əzaba layiq görüləcəyi barədə xəbər verilmişdir. Bu baxımdan, məlum hədisə görə, zalım və haqsızlara silah satmaq küfr və dinsizlik hökmündədir. Çünki dinin mahiyyəti insanların hüquqlarına hörmətlə yanaşmaq, onların toxunulmazlığı və asayişini qorumaqdırsa, eyni zamanda insan görəcəyi hər bir işə görə Tanrı qarşısında hesabat verməlidirsə, hərbi kafirə silah-sursat satmaq kimi əməllər, əslində, Uca Yaradana, axirət aləmi və hesab-kitaba qarşı etinasızlıqdır. Bu da əslində küfr və dinsizlik anlamındadır.

4. Əli ibn Cəfərin söylədiyinə görə, qardaşı İmam Musa Kazimə (ə) müraciət edərək müsəlmanların müşriklərlə ticarət əlaqələri barədə soruşur. İmam Musa Kazim (ə) ona cavabında belə deyir: *“Müsəlmanlar (bu ticarətdə) müşriklərə silah-sursat aparmasalar, bunun heç bir eybi olmaz”* [14, c.17, s.103, hədis: 22091].

Bu hədis müşriklərin zalım və təcavüzkar olduğu, onlar tərəfindən günahsız insanlara, xüsusilə də müsəlmanlara qarşı təhlükə ehtimalı olduğundan onlara silah-sursat satmağı yasaqlamışdır.

5. Əbu-Abdullah Bərqi Sərradın belə nəql etdiyini yazır: *“İmam Sadiqə (ə) dedim: “Mən silah satışı ilə məşğulam...” İmam Sadiq (ə) dedi: “Fitnə zamanı silah satma!”* [13, c.5, s.113, hədis: 4].

Bu hədis isə açıq-aşkar, həm də qeyd-şərtsiz olaraq fitnə hallarında istənilən tərəfə silah-sursat satmağı yasaqlamaqdadır. Məlum hədisdəki xüsusi qeydi nəzərə alaraq, İslam baxımından bundan başqa hallarda silah satışının problemsiz olduğunu söyləmək olar.

Nəticə etibarilə, sünnənin hərbi kafirə silah satılmasına baxışı Quran və sağlam ağılın hökmünə uyğun olaraq mənfidir. Çünki əxlaqı kamilləşmək üçün göndərildiyini söyləyən İslam Peyğəmbərinin (s) (s), eləcə də onun Əhli-beytindən sayılan imamların hədislərində də belə bir iş yasaqlanmışdır.

III. Ağıl və vicdan hökmü

İnsan oğlunu digər varlıqlardan fərqləndirən və üstün tutan əsas amil onun ağıl, düşüncə və vicdana sahib olmasıdır. Ağıl Ulu Yaradanın insana bəxş etdiyi ən böyük və ən qiymətli nemətdir. İnsan öz ağıl və düşüncəsi ilə Quran ayələrini və hədisləri dərk edir, İslam təlimlərinin mahiyyətini mənimsəməyə çalışır. O, həm də həyatda ağıl və düşüncəsi ilə özünə xoşbəxtlik və səadət yolunu seçərək yaşayır. Ona görə də haqqında danışılan mövzunun ağıl və düşüncə baxımından da araşdırılması məqsədəuyğundur.

Ağıl və düşüncə hökmünə əsasən, hər hansı təcavüzkar və azğılaşmış insana, yaxud ölkəyə silah-sursat satmaq günah, zülm, fəsad və təcavüzə dəstək hökmündədir. Bu iş həm də insanlıq, ədalət, mərhəmət və insani dəyərlərin məhv edilməsi, yaxşılıqların aradan qalxması deməkdir. Deməli, sağlam ağıl, düşüncə və vicdana əsasən, belələrinə silah-sursat satmaq ən pis əməllərdən sayılır.

IV. Din alimlərinin baxışı

Əsrlər boyu tanınmış İslam alimləri də hərbi kafirə silah-sursat satmağın haram olduğu barədə fikir yürütmüş, öz fiqh əsərlərində bunu şəriət baxımından haram ticarət növlərindən biri kimi təqdim etmişlər.

Əhli-sünnə məzhəbinin din alimləri və fəqihlərinin əksəriyyəti hərbi kafirə silah satmağın günah və haram olduğu, belə bir ticarətin batil sayıldığını bildirirlər. Tanınmış fəqih İmam Şafei bu barədə yazır: *“Din alimlərindən heç kim küfr diyarında olanlara (kafirələrə) silah və yükdaşıyan heyvanların satmasına icazə verməmişdir. Belə şeylərin (hərbi kafirə) satışı caiz deyildir...”* [15, c.7, s.349].

XIII əsrin tanınmış hədis və fiqh alimlərindən sayılan Əbu-Zəkəriyyə Mühyiddin Nəvəvi (1233-1278) bu barədə yazır: *“Küfr diyarının əhalisinə silah satmaq fəqihlərin icmasına (fikir birliyinə) əsasən haramdır...”* [16, c.9, s.346].

Əhli-beyt məzhəbinin din alimləri və fəqihləri də hərbi kafirə silah satmağın yolverilməz və haram olduğunu açıq-aydın bəyan etmişlər. Bununla bağlı Əhli-beyt məzhəbinə mənsub olan Şeyx Müfid, Şeyx Tusi, Şeyx Səllar, Mühəqqiq Hilli, Mühəqqiq Ərdəbili, Şəhid Ənvəl, Şəhid Sani, Şeyx Ənsari və digər tanınmış din alimlərinin adlarını xüsusilə çəkmək olar. Şeyx Müfid (336-413 h. q.) bu haqda yazır: *“Din düşmənlərinə silah satmaq, həmçinin müsəlmanları qətlə yetirmək hədəfi ilə onlar üçün silah istehsal etmək haramdır...”* [17, c.14, s.588].

Şeyx Tusi (385-460 h. q.) bununla bağlı qeyd edir: *“Digər kafirlər və din düşmənlərinə silah satmaq, habelə onlar üçün silahı istehsal etmək və müsəlmanlarla müharibə aparmaq üçün bu yolla onlara kömək edərək bunun müqabilində pul qazanmaq haramdır...”* [18, s.365].

Həmçinin, Mühəqqiq Ərdəbili (v. 993 h. q.) yazır: *“Din düşmənlərinə silah satmaq haramdır. Bu hökm üçün mötəbər dəlillər mövcuddur. Belə bir iş əslində günah və düşmənçilikdə əlbir olmaq kimidir. Bu baxımdan yol kəsən quldur və zalımlar kimi hər bir zülmkara silah satmağın haram olduğunu söyləmək mümkündür”* [19, c.8, s.42].

Ümumilikdə din alimləri və fəqihlərin müvafiq mövzuda irəli sürdükleri baxışları müxtəlif növlər və hallara (hərbi kafir və düşmənə silah satmağın mütləq şəkildə haram olması, bu işin yalnız müharibə və fitnə zamanında haram sayılması, belə bir əməlin zalım və düşmən tərəfi gücləndirməsi və s.) bölmək mümkün olsa da, əslində, bu baxış və fətvaların əsas hədəfi və müştərək məqamı təcavüzkar tərəfin gücləndirilməsi və beləliklə də, zülm, haqsızlıq və fitnəyə dəstək hallarından ibarətdir.

Unutmayaq ki, din alimlərinin müxtəlif mövzularda fətvası və fərdi baxışları şəriət hökmlərinin təsbit edilməsi üçün mötəbər sayılmasa da, burada onların tarix boyu dini məxəzlərə istinad edərək müvafiq mövzuda gəldikləri qənaətlər bir daha həmin mövzuda təqdim edilən baxışın əsaslı olduğuna dair bir sübutdur. Burada alimlərin fərdi baxışlarından daha çox onların həmin baxışlar üçün istinad etdikləri dəlil-sübutlara diqqət yetirmək önəmlidir.

Məsələnin mahiyyətinə bir baxış...

Hərbi kafirə silah satmağın qadağan olması ilə bağlı iki əsas məsələyə diqqət yetirmək lazımdır:

I. Təxminən 1500 il öncə azğınlaşmış və təcavüzkar kafirlərə silah satmağı qadağan edən göstərişlər o zamanlar müxtəlif ölçülərdə hazırlanan xəncər, qılınc, qalxan, nizə və s. kimi hərbi sursatı ehtiva edirdisə, bu gün həmin göstəriş zamanın reallıqlarına uyğun olaraq müxtəlif çaplı yüngül və ağır silahlar (tapança,

avtomat, snayper və s.), patron, qumbara, insan, tank, zirehli maşın və gəmi əleyhinə minalar, partlayıcı maddələr, top, tank, radar sistemləri, orta və uzaq mənzilli raketlər, həmçinin yer hədəfi, hava hədəfi, dəniz hədəfi və süni peyk əleyhinə hazırlanan müxtəlif çaplı raketlər, dronlar və s. şamil edilir.

II. Bu mövzu ilə bağlı daha dərinə düşüdükdə həmin göstərişin sadəcə qeyri-müsəlmanları və hərbi silah-sursatı ehtiva etmədiyini, əslində, mövzunun əhatə dairəsinin daha geniş olduğunu təsbit etmək olar. Çünki hansısa təcavüzkar ölkəyə neft, qaz, benzin, buğda, su, elektrik kimi məhsulların satılması, yaxud hədiyyə edilməsi, eləcə də belə dövlətlər üçün su elektrik stansiyası, körpü, dəmir yolu, yaşayış binaları və s. tikmək əslində onu gücləndirmək, beləliklə də zülm, ədalətsizlik, haqsızlıq, təcavüz və günaha dolayı yolla dəstək vermək anlamındadır. Təbii ki, bütün bunlar müharibə zamanı, eləcə də müharibənin baş vermə ehtimalının olduğu dövrə aiddir.

İslam dinində azğınlaşmış və təcavüzkar kafirə silah-sursat satmağa qadağa qoyulursa, bu göstərişi yalnız qeyri-müsəlman bir ölkə, eləcə də hansısa xüsusi silah növü və ya növləri ilə məhdudlaşdırmaq düzgün yanaşma sayıla bilməz. Əslində bu hökmün hədəf və mahiyyəti yer üzərində fitnə, fəsad, zülm və haqsızlığın ayaq açıb genişlənməsinə qarşı çıxmaqdan ibarətdir. Deməli, irqi, milli və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, istənilən azğınlaşmış və təcavüzkar insana və ya ölkəyə zülm, təcavüz, fitnə və haqsızlığa dəstək ola biləcək hər hansı bir yardım, siyasi dəstək belə İslam nöqtəyindən günah və düşmənçilikdə əlbir olmaq anlamındadır. Bu da İslam dini baxımından haram və böyük günahdır.

Nəticə

Təqdim edilən qısa araşdırmaya əsasən aşağıdakı nəticələri əldə etmək mümkündür:

İslam təlimlərinə görə, müsəlmanların digər dinlərə mənsub insanlar və xalqlarla ticari, mədəni və iqtisadi münasibətləri azaddır. Lakin digər millətlərə qarşı təcavüz və zülmə imza atmış, eləcə də zülm və təcavüz əzmində olan ölkələrə hər hansı yardım, xüsusilə də silah-sursat satmaq və ya hədiyyə etmək qeyri-məqbuldur, yolverilməzdir.

Bunu ilk növbədə sağlam ağıl və düşüncə, eləcə də İslam dininin əsas məxəzləri sayılan Quran və sünnə təsdiq edir. Ötən əsrlər boyu həmin məxəzlər əsasında fikir yürüdən din alimləri də bu nəticəyə gəlmiş və kafirə silah satmağın İslam baxımından haram və böyük günah olduğunu bildirmişlər.

Kafirə silah satmaq İslam mənbələrində qadağan edilsə də, əslində, məsələnin mahiyyəti azğınlaşmış və təcavüzkar olan tərəfə istənilən yardım göstərməyi də inancılı insanlara qadağan edir. Buna misal olaraq, azğınlaşmış və təcavüzkar kafirlərlə onları dirçəldəcək və dəstək olacaq siyasi, mədəni və iqtisadi əlaqələr qurmağı və s. misal göstərmək olar.

Hər halda özünü İslam dövləti sayan və rəsmi olaraq konstitusiyasında bunu təsbit edən dövlətlər müharibə vəziyyətində olan təcavüzkar ölkəyə və terrorizm əməlləri ilə məşğul olan müxtəlif qruplaşma və dairələrə silah-sursat satmamalıdır. Çünki belə bir iş əslində İslam dininin təlimləri ilə birbaşa ziddir. Bu, həm də zülm və haqsızlıq, fitnə-fəsada dəstək sayılır. Bunu milli mənafə adı altında həyata keçirənlər də, yanılırlar. Çünki İslamda haqq və ədalət hər şeydən öndədir.

ƏDƏBİYYAT

1. İsmayılzadə, İlqar. “İslam və tolerantlıq» (İslam dini nöqteyi-nəzərdən “tolerantlıq”, “küfr”, “kafir” və “cihad” anlayışları barədə araşdırma). Bakı: Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, “TUNA”, birinci çap, 2017.
2. İsmayılzadə, İlqar. “Quran və Dini Plüralizm”. Bakı: Mənəvi Dəyərlərin Təbliği Fondunun maliyyə dəstəyi ilə çap edilmişdir, “TUNA”, birinci çap, 2020.
3. Şeyx Fərahidi, Xəlil ibn Əhməd. “Kitabul-eyn”. Qum: “Darul-üsvə”, birinci çap, 1414 h.q.
4. İsfahani, Rağib. “Müfrədatu əlfazil-Quran” / təhqiq: Səfvan Ədnan Davudi. Dəməşq: “Darul-qələm”, birinci çap, 1996.
5. Zəməxşəri, Carullah. “Əsasul-bəlağə” / təhqiq: Əbdür-Rəhim Mahmud. Beyrut: “Darul-mərifət”, tarixsiz.
6. Müstəfəvi, Həsən. “ət-Təhqiq fi kəlimatil-Quran”. Tehran: “Vizarətus-Siqafəti vəl-İrşadil-İslami”, birinci çap, 1368 h.ş.
7. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Professor Əliheydər Orucovun rəhbərliyi və ümumi redaktəsi ilə. Azyərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Bakı: “Şərq-Qərb”, 2006.
8. Qurani-Kərim (ərəb dilindən tərcümə edənlər: Z.Bünyadov, V.Məmmədaliyev). Bakı: “Azərnəşr”, 1991.
9. Beyhəqi, Şeyx Əhməd. Əs-Sünənül-kübra. Heydərabad: “Darul-məarifil-Osmaniyyə”, tarixsiz.
10. Şeyx Səduq, Məhəmməd ibn Əli ibn Hüseyin. Əl-Xisal. Qum: “Müəssisətun-nəşril-İslami”, 1403 h.q.
11. Şeyx Səduq, Məhəmməd ibn Əli ibn Hüseyin. Mən la yəhzuruhul-fəqih. Qum: “Müəssisətun-nəşril-İslami”, 1413 h. q.
12. Şeyx Tusi, Məhəmməd ibn Həsən. Təhzibul-əhkam. Tehran: “Darul-kutubil-İslamiyyə”, 1365 h. ş.
13. Kuleyni, Əbu-Cəfər Məhəmməd ibn Yəqub. Əl-Fürü minəl-kafi / tədqiq: Əli Əkbər Qəffari. Tehran: “Darul-kutubil-İslamiyyə”, 1391 h.q.
14. Şeyx Hürri Amili, Məhəmməd ibn Həsən. “Vəsailuş-şiə”. Qum: “Müəssisətu Alil-beyt”, 1409 h.q.
15. Şafei, Məhəmməd ibn İdris əş-Şafei. “əl-Umm”. Beyrut: “Darul-mərifət”, 1393 h.q.
16. Nəvəvi, Əbu-Zəkəriyyə Mühyiddin. “əl-Məcmu”. Ciddə: “Məktəbətul-İrşad”, tarixsiz.
17. Şeyx Müfid, Məhəmməd ibn Məhəmməd ibn Nöman. Əl-Müqənə (Silsilətu muəllifatış-Şeyxil-Mufid). Beyrut: “Darul-Mufid”, 1993.
18. Şeyx Tusi, Məhəmməd ibn Həsən. Ən-Nihayə fi mücərrədil-fiqhi vəl-fətva. Beyrut: “Darul-kitabil-ərəbi”, tarixsiz.
19. Mühəqqiq (Müqəddəs) Ərdəbili, Əhməd ibn Məhəmməd. Məcməul-faidəti vəl-bürhan fi şərhi İrşadil-əzhan. Qum: “Müəssisətun-nəşril-İslami”, 1402 h.q.
20. Əbdül-Baqi, Məhəmməd Fuad. Əl-Möcmül-müfəhrəs liəlfazil-Quranil-Kərim. Tehran: “Entəşarate İslami”, ikinci çap, 1374 h.ş.
21. İsmayılzadə, İlqar. İlahi sirlər (Qurani-Kərimin Azərbaycan dilində tərcüməsi və qısa təfsiri). Qum: “Qurani-Kərim Elmi Araşdırmalar Mərkəzi”, 2010.